
DONAȚIA PROFESOR VASILE VRÂNCEANU - TÂRGU NEAMȚ

de **Roxana-Elena Diaconu**

Cuvinte cheie: donație, colecție școlară, etnografie, istorie, Târgu Neamț

Nu multe sunt localitățile sau școlile în care un dascăl să se aplece cu pasiunea unui adevărat cercetător asupra recuperării mărturiilor trecutului, să le cunoască, să le interpreteze și să le aducă la cunoștința elevilor și a marelui public. Un astfel de exemplu îl constituie profesorul Vasile Vrânceanu, născut în anul 1934 în comuna Răucești, din județul Neamț, care, în cei peste 40 de ani de slujitor al învățământului, a depus un efort considerabil pentru a colecționa bogate dovezi de istorie și tradiție locală. Impulsionat de importanța și diversitatea acestora, neobositul dascăl a știut să le folosească în predarea istoriei, ca mijloc de conștientizare a valorilor trecutului și raportarea lor la patrimoniul național.

Provenind din lumea satului și desfășurându-și o primă etapă a activității profesionale tot în mediul rural, ca învățător, Vasile Vrânceanu a beneficiat de un climat favorabil pentru a se apropia tot mai mult de ceea ce a însemnat ansamblul vieții tradiționale, pe care a cunoscut-o și prin obiectele care au constituit nucleul donației pe care o vom prezenta în cadrul acestui articol. Din 1968, când ocupă postul de profesor de istorie la Școala nr. 2 Târgu Neamț, ideea sa de a crea un mic muzeu prinde contur, iar această pasiune va stăruie peste patru decenii.

Pe lângă activitatea didactică și cea de coordonator al colecției școlare, profesorul V. Vrânceanu a desfășurat și o muncă științifică amplă, participând la numeroase manifestări locale, județene și naționale, ideile și gândurile sale regăsindu-se și în articolele publicate în presă. După pensionare, experiența dobândită la catedră și acumularea unui material documentar amplu, l-au determinat pe dascălul amintit să își dedice o bună parte a timpului redactării unor cărți privitoare la trecutul zonei în care trăiește. Astfel, în anul 2003, vede lumina tiparului lucrarea intitulată *Școala Domnească de la Grigore Ghica-Vodă până în zilele noastre* (Piatra Neamț), care constituie o amplă

monografie a actualei Școli nr. 2 Târgu Neamț, de la începuturile sale (1853) și până în prezent.

Au urmat apoi alte două cărți, *Călător prin Târgu Neamț de altă dată și de astăzi*, vol. I (Suceava, 2005) și vol. II (Suceava, 2008), în care autorul a adus în prim plan istoria acestor locuri în imagini, dar pentru a face și mai utile aceste publicații a adăugat și ample pagini cu valoroase informații istorice.

Recent, împreună cu un grup de colaboratori, profesorul V. Vrânceanu a publicat o nouă carte, intitulată *Oameni de altă dată care au trudit pe plaiuri nemțene* (Suceava, 2011), dar suntem convinși că prin tenacitatea de care dă dovadă, în următoarea perioadă de timp ne așteptăm la noi contribuții istoriografice.

Bazele colecției care face obiectul donației amintite au fost puse în anul 1968, la 20 octombrie, odată cu înființarea cercului de istorie „Plăieșii Neamțului” la Școala nr. 2, sub conducerea prof. V. Vrânceanu. Din acel moment, în cadrul instituției de învățământ a fost creat și un mic colț muzeistic, care s-a îmbogățit constant timp de aproape 40 de ani, fiind adunate peste 3000 de piese cu valoare istorică, documentară și etnografică¹.

Construcția unui nou imobil pentru instituția de învățământ amintită a permis ca micul muzeu înființat de prof. V. Vrânceanu, cu ajutorul elevilor și al cadrelor didactice, să poate fi găzduit într-un spațiu adecvat, astfel că, din anul 1975, colecția a putut fi organizată corespunzător pentru a deservi activitatea didactică (fig. 1)².

În anul 1998, colecția amintită a fost transferată temporar la actualul Colegiu Tehnic „Ion Creangă” Târgu Neamț, dar în 2002 a fost readusă parțial la Școala Nr. 2 „Ghica Vodă” Târgu Neamț, unde s-a amenajat un spațiu aparte în care exponatele au fost etalate pentru a fi accesibile elevilor, cadrelor didactice și vizitatorilor străini ocazionali (fig. 2).

Din dorința de a valorifica corespunzător patrimoniul acumulat, dar și pentru o conservare de specialitate, profesorul V. Vrânceanu a luat decizia de a dona Muzeului de Istorie și Etnografie Târgu Neamț toate cele 1814 piese³ care au format anterior colecția de istorie a instituției de învățământ sus amintite. Astfel, în perioada decembrie 2011-martie 2012, cu sprijinul conducerii Școlii nr. 2 „Ghica Vodă” Târgu Neamț și a Colegiului Tehnic „Ion Creangă” Târgu Neamț, toate obiectele cu valoare istorică și etnografică au intrat în gestiunea muzeului local, urmând să fie demarate procedurile de conservare, restaurare, depozitare și inventariere.

¹ V. Vrânceanu, *Școala Domnească de la Grigore Ghica Vodă până în zilele noastre*, 2003, Piatra Neamț, p. 118-120, 137.

² *Ibidem*, p. 137-139.

³ Conform proceselor verbale de predare-primire întocmite cu acest prilej.

Ne propunem, în rândurile de mai jos, o scurtă prezentare a structurii acestei donații, cu scopul de a aduce la cunoștința specialiștilor și a publicului larg cele mai importante categorii de piese.

Colecția cuprinde mai multe tipuri de obiecte, cu o reprezentare cantitativă diferită, dintre care amintim: piese etnografice, obiecte cu valoare istorică, piese arheologice, numismatică, documente și fotografii.

Fără să facem o descriere amănunțită a acestei donații, care ar necesita un spațiu editorial amplu, considerăm totuși utilă punctarea celor mai importante tipuri de obiecte care fac parte din categoriile menționate anterior. În cele ce urmează vom face o scurtă prezentare, dar fără să respectăm criteriul cronologic, mai potrivită fiind o abordare sub aspect tematic.

Din întregul lot de piese, ponderea cea mai importantă o dețin exemplarele cu caracter etnografic (aproximativ 1200) care, la rândul lor, pot fi structurate în mai multe grupe tipologice. Dacă luăm în considerare materialele din care au fost confecționate, distingem piesele textile, obiectele de lemn, cele din fier, piele, lut și corn. Sub aspect utilitar, segmentul etnografic se împarte în: piese de port, țesături, unelte, vase de lemn, ceramică de uz și decorativă, instrumente muzicale.

Lucrate în mediul casnic tradițional, obiectele de îmbrăcăminte sunt evidențiate prin acele tipuri comune întregului spațiu românesc, dar prin modul de realizare și decorurile specifice, se disting caracteristicile costumului popular moldovenesc. În proporții aproximativ egale întâlnim componente atât ale portului femeiesc, cât și ale celui bărbătesc, utilizat în contexte diferite, de la activitățile zilnice, până la momentele de sărbătoare. În deplină concordanță cu acest din urmă aspect, sesizăm diferențe în ceea ce privește calitatea materialelor din care au fost lucrate, dar și simplitatea/complexitatea ornamentației și a cromaticii (fig. 3, 4).

Fără să avem o evidență strictă a locului de proveniență a tuturor obiectelor de îmbrăcăminte, merită amintit faptul că majoritatea exemplarelor au fost aduse din zonele învecinate ale orașului Târgu Neamț, din sate cu o puternică amprentă tradițională, dar nu pot fi omise nici acele piese care fac parte din alte zone și subzone etnografice. În acest context, facem cunoscute unele elemente de îmbrăcăminte care provin din județele Suceava, Botoșani, Iași, Bacău, Vaslui și chiar din Basarabia.

Țesăturile formează un eșantion destul de consistent, dar diversificat din punct de vedere utilitar. Pot fi identificate aici textile pentru uzul cotidian (ștergare, fețe de masă, fețe de pernă), textile decorative (scoarțe, păretare, ștergare)⁴, dar și țesături pentru ceremonii (ștergare de nuntă și batiste de

⁴ E. Florescu, *Textile populare de casă din zona Neamț*, București, 2010, p. 72-90.

vornic). Lucrate în mediul casnic și cu totul excepțional în ateliere mănăstirești, țesăturile au fost confecționate din fibre naturale de lână, in, cânepă, borangic și bumbac. Ceea ce evidențiază multe dintre astfel de piese este bogăția și diversitatea ornamentației, atât din punct de vedere cromatic, dar mai ales în ceea ce privește tehnicile de realizare (cusături sau motive alese în țesătură).

Pe baza informațiilor păstrate în primele registre de inventar ale acestei colecții⁵, se poate aprecia că unele dintre textile au fost confecționate chiar în prima jumătate a secolului al XIX-lea, deși, cele mai multe dintre acestea sunt specifice începutului de secol XX.

Tot în categoria pieselor de port includem câteva cingători (bârnete) confecționate din lână și cânepă, dar și unele curele bărbătești din piele (chimire) și opinci lucrate din același material.

O reprezentare numerică crescută o au obiectele confecționate din lemn, destinate diferitelor meșteșuguri și îndeletniciri casnice, agricole și pastorale. Ponderea cea mai mare o au lingurile de lemn, de dimensiuni variabile, simple sau bogat decorate, provenite din localități precum Pipirig, Stâncă, Târgu Neamț, Târpești, Urecheni, Răucești, etc. (fig. 5). De asemenea, recipientele de lemn sunt destul de numeroase și diversificate din punct de vedere tipologic (fig. 6). Plosca plată sau cea cu corpul bombat, cofa, putineiu, covata, racla pentru brânză, cupa, găleata de muls, sărărița, sunt doar câteva dintre piesele reprezentative pentru ceea ce a însemnat meșteșugul dogăritului sau al butnăritului în zona de nord-est a județului Neamț. Este demn de remarcat faptul că, pentru unele dintre exemplarele menționate anterior, am putut stabili vechimea cu exactitate; ne referim aici la două ploști care au pictate pe suprafața lor anii 1882, respectiv 1886.

Tot din lemn sunt realizate și un număr important de piese utilizate pentru prelucrarea diferitelor fibre textile, în cadrul meșteșugurilor precum torsul și țesutul. Amintim aici de la melițe, ragile, piepteni, pieptănuși, utilizați în etapele incipiente ale manufacturării textilelor, până la furci de tors, fuse, depănătoare, vârtelniță, alergătoare și bătătoare pentru războiul de țesut.

Demne de remarcat sunt și cele câteva icoane pe lemn, dar starea de conservare a unora dintre ele este destul de precară, fapt ce limitează posibilitatea stabilirii apartenenței la un anumit stil pictural sau a unei perioade cronologice în care au fost realizate.

În categoria obiectelor cu caracter etnografic includem și cele aproximativ 100 de vase de lut, destinate activităților casnice, dintre care, ponderea cea mai însemnată o au recipientele de dimensiuni mari și medii,

⁵ O parte a documentației referitoare la proveniența unora dintre piese s-a pierdut, dar au putut fi recuperate câteva „fișe de obiect”, care permit stabilirea originii și a vechimii unor exemplare.

folosite pentru prepararea alimentelor, pentru păstrarea și servirea acestora, dar și diferite ulcioare pentru apă și vin. Merită semnalată și prezența unor vase de porțelan, de factură englezească specifice sfârșitului secolului al XIX-lea și începutului celui următor.

Destul de puține sunt uneltele de fier, utilizate în activitățile agricole (cuțit de plug, ramă de hârleț, seceri, cosoare), în meșteșugurile de prelucrare a lemnului (cuțitoaie, sfredele, topoare) sau folosite în mediul casnic (opaiț, cântare, fiare de călcat, foarfeci, unități de măsură).

Segmentul numismatic al acestei colecții școlare a fost alcătuit în mod special din bancnote (aproximativ 150 buc.), dateate între sfârșitul secolului XIX și a două jumătate a secolului al XX-lea (fig. 7). Deși o mare parte din lotul amintit este reprezentat de emisiunile românești, în decursul timpului au fost adunate și bancnote din Rusia, Italia, Anglia, Polonia, Germania, Georgia, Israel, Serbia, Ucraina, Austro-Ungaria. Cea mai veche bancnotă păstrată este 1 rublă din anul 1898, iar cea mai recentă a fost emisă în Polonia în 1986.

La cele amintite se mai pot adăuga și câteva monede emise de România, Rusia și Austro-Ungaria. Cea mai veche piesă străină este o monedă de 15 coroane din 1807, care are din păcate o față ilizibilă, iar din cele românești – o monedă de 5 bani din 1867.

Un lot important îl constituie piesele cu valoare istorică, care, deși nu sunt foarte numeroase, prezintă interes mai ales în ceea ce privește armamentul și tehnica militară din ultimele două secole. Remarcăm în acest sens o sabie-baionetă, model 1858⁶, câteva revolvere păstrate parțial, țevi de pușcă, cartușiere, grenade, obuze, baionete, o cască militară din perioada 1916-1918 și o cască germană, bidoane metalice pentru apă și câteva gamele.

Deși sunt reduse numeric, în comparație cu alte categorii de obiecte, piesele de natură arheologică au o valoare deosebită prin vechimea lor, caracteristicile tipologice și diversitatea materialelor din care au fost lucrate.

Din păcate, în foarte puține cazuri a putut fi stabilită proveniența acestor artefacte, ceea ce limitează posibilitatea stabilirii unei încadrări cronologice corecte. Cu toate acestea, caracteristicile tipologice permit includerea unor obiecte în neo-eneolitic, epoca bronzului, epoca fierului, dar și în perioada medievală. Deși au mai mult o valoare statistică, în lipsa contextului arheologic din care provin, este necesară punctarea câtorva dintre cele mai importante exemplare.

Amintim mai multe topoare și dălțițe lucrate din piatră, cele mai multe foarte bine șlefuite, iar unele sunt perforate, la care se mai adaugă și alte piese litice (lame, răzuitoare, așchii), ce pot aparține eneoliticului (fig. 8/4-10). Așa

⁶ H.V. Șerbănescu, *Armamentul alb din dotarea armatei române. Partea I. 1830-1859*, în *Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”*, 5, București, 2007, p. 144-146, foto 12.

cum o arată marcajele, dar și mențiunile sumare din primele registre de inventar, unele obiecte provin de pe teritoriul orașului Târgu Neamț⁷, de la Războieni, Țibucani, dar și din alte puncte care nu mai pot fi precizate în acest moment.

Foarte interesante sunt și cele câteva topoare și o dălțiță de silex (fig. 9/1-3), cu bune analogii pe un spațiu extrem de vast⁸, și care din punct de vedere cronologic aparțin eneoliticului final sau perioadei imediat următoare.

Tot eneoliticului îi mai pot fi atribuite un vas de mici dimensiuni, specific mediului cucutenian, unele greutate conice de lut ars (fig. 8/2, 3), precum și o statueta feminină, păstrată în stare fragmentară și care a fost descoperită pe teritoriul comunei Țibucani⁹ (fig. 8/1).

Pentru epoca bronzului cunoaștem cu certitudine trei piese, la care se mai adaugă și unele fragmente ceramice. Tipice pentru această perioadă sunt o ceașcă de mici dimensiuni cu toartă supraînălțată (ruptă din vechime), un cuțit curb de silex și un topor-celt de bronz. Acesta din urmă provine de la Țibucani, probabil dintr-o așezare a culturii Noua de pe malul pârâului Ungheanca¹⁰ (fig. 9/5). Aflat într-o stare de conservare destul de bună, obiectul în discuție se încadrează în tipul Râșești¹¹, bine atestat în zona centrală a spațiului est-carpatic.

Primei epoci a fierului îi sunt caracteristice câteva fragmente ceramice și un celt de bronz, provenit tot de pe raza localității Țibucani¹² (fig. 9/6), a cărui încadrare într-un anumit mediu cultural poate fi doar ipotetică. Dacă ținem cont de faptul că în această zonă au locuit comunitățile hallstattiene ale culturii Corlăteni-Chișinău, atunci putem opta pentru o asemenea atribuire a exemplarului metalic amintit.

Din lut ars și din fragmente ceramice au fost modelate unele fusaiole (fig. 9/7-10), destul de greu de atribuit unei epoci sau culturi, deși, în câteva cazuri, textura pastei și culoarea indică apartenența la o locuire a dacilor liberi.

Importante sunt și cele câteva cahle, întregi și fragmentare, provenite de la Cetatea Neamț, dintre care se remarcă una ce prezintă în plan central simbolul

⁷ Unele dintre aceste artefacte au fost publicate de Gh. Dumitroaia, *Materiale și cercetări arheologice din nord-estul județului Neamț*, în *MemAntiq*, XVIII, p. 94, pc. 139, 141.

⁸ V. Spinei, *Descoperiri de topoare din silex în Moldova*, în *MemAntiq*, III, 1971, 80-141; Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul județului Neamț. De la cultura Cucuteni până la bronzul mijlociu*, BMA, VII, Piatra Neamț, 2000, p. 84-100; O discuție amplă a tipologiei acestor piese vezi la Fl. Burtănescu, *Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut cu unele contribuții la perioadele premergătoare epocii bronzului din Moldova*, BiblThr, XXXVII, București, 2002, p. 414-458.

⁹ Gh. Dumitroaia, *Materiale și cercetări arheologice...*, fig. 3/2.

¹⁰ Idem, *Obiecte de aramă și bronz descoperite pe teritoriul județului Neamț*, în *MemAntiq*, IX-XI, (1977-1979), 1985, p. 466-467, fig. 1/a.

¹¹ V. Dergačev, *Topory-kel'ty pozdnei bronzy Karpato-Podunav'ja*, I, Chișinău, 2010, p. 34-46.

¹² Gh. Dumitroaia, *Materiale și cercetări arheologice ...*, p. 96, fig. 21/2.

heraldic al Moldovei¹³. Tot din zona fortificației mușatine au fost aduse câteva ghiulele de piatră (fig. 10) și una metalică, precum și un capitel de piatră, la care se adaugă și un vârf de lance din fier.

Evului mediu târziu și perioadei moderne îi sunt atribuite un topor de fier, câteva vârfuri de lance și mai multe pipe de lut, întregi sau păstrate fragmentar, dar destul de variate din punct de vedere tipologic. Se remarcă atât exemplare simple, cu găvanul cilindric, dar și piese deosebite, ornate cu motive florale complexe, motive geometrice, iar unele sunt smălțuite. În marea lor majoritate, obiectele în discuție provin de pe teritoriul orașului Târgu Neamț, așa cum o arată notițele din registrul de inventar din anul 1975.

Lotul de piese cu valoare documentară este destul de restrâns și cuprinde acte de vânzare-cumpărare, livrete militare, chitanțe, ziare, un catalog al mostrelor de postav de la fabrica lui Mihail Kogălniceanu (jumătatea secolului al XIX-lea), o *Psaltire* care ar putea aparține tot secolului XIX și diverse fotografii, dintre care cele mai multe sunt specifice perioadei interbelice (fig. 11).

Privite în ansamblu, obiectele care alcătuiesc donația prof. Vasile Vrânceanu, prin numărul mare, prin diversitate tipologică și chiar prin valoarea artistică, contribuie în bună parte la completarea unor goluri în ceea ce privește cunoașterea trecutului acestor locuri și mai ales a vieții satului moldovenesc din zona submontană a Neamțului.

Notă: După primirea donației, toate obiectele au fost depozitate în spații corespunzătoare și supuse unor tratamente de conservare și restaurare pentru a împiedica degradarea acestora. S-au aplicat metode specifice în funcție de materialele din care au fost realizate piesele, astfel încât, cele mai multe dintre ele îndeplinesc condițiile de depozitare și valorificare muzeală.

De asemenea, până la ora actuală o parte a colecției a fost inventariată tematic.

În ceea ce privește modalitățile de valorificare, amintim faptul că unele dintre cele mai importante obiecte sunt deja incluse în expoziția permanentă a Muzeului de Istorie și Etnografie Târgu Neamț, dar intenționăm și o mediatizare a acestei donații prin publicarea unor articole de specialitate.

Adresăm mulțumiri colegilor Mircea R. Ciacîru, Dumitru Bostan și Viorica Cucuș pentru efortul depus în activitatea de conservare și restaurare a obiectelor din donația prezentată în cadrul acestui articol.

Mulțumirile noastre se îndreaptă în mod special către prof. Vasile Vrânceanu pentru gestul nobil de a dona Muzeului de Istorie și Etnografie Târgu Neamț rezultatele muncii de colecționar de peste patru decenii.

¹³ *Ibidem*, fig. 42/2.

THE COLLECTION VASILE VRÂNCEANU FROM TÂRGU NEAMȚ

Keywords: *donation, school collection, ethnography, history, Târgu Neamț*

In this article the author presents the school museum's collection founded by the teacher Vasile Vrânceanu from Târgu Neamț. This collection was gathered in 1968 and it has archaeological, historical, numismatic, but especially ethnographical objects. Till 2003, all these objects were part of the museum belonging to the School no. 2 „Grigore Ghica Vodă” Târgu Neamț. In 2011, the teacher Vasile Vrânceanu donated this collection to the History and Ethnography Museum from Târgu Neamț.

From more 1800 objects, the most are ethnographical, represented by traditional costumes, vases, tools and accessories, but also objects having a decorative purpose. The ethnographical pieces are iconic for the traditional crafts in the villages of the submountain Neamț area.

The objects with historical value are also very well represented by different types of guns, accessories and tools, which were specific to the XIX-XXth centuries.

The numismatic segment is represented by various banknotes and coins, belonging to countries such as: Russia, Italy, England, Poland, Germany, Georgia, Israel, Ukraine, Austro-Hungary.

Few of the pieces (maps, old photos, documents and books) have documentary value.

The donation made by the teacher Vasile Vrânceanu to the museum is important because it has a great variety of objects that illustrate different segments of the local history. The most part of this objects has a museological and scientific value and this thing implies a proper utilisation in order to be brought to the public attention.

List of figures

Fig. 1. The teacher Vasile Vrânceanu offers details to his pupils in the school's museum

Fig. 2. An aspect of the museum of School no. 2 „Grigore Ghica Vodă” Târgu Neamț

Fig. 3. Traditional clothes

Fig. 4. Traditional clothes

Fig. 5. Wooden objects

Fig. 6. Wooden objects

Fig. 7. Banknotes

Fig. 8. Archaeological items

Fig. 9. Archaeological items

Fig. 10. Cannon balls

Fig. 11. Old photos

Fig. 1. Profesorul Vasile Vrânceanu oferă explicații elevilor în muzeul școlii (1975)

Fig. 2. Aspect din muzeul Școlii nr. 2 „Ghica-Vodă” Târgu Neamț (2003)

Fig. 3. Piese de îmbrăcăminte

Fig. 4. Piese de îmbrăcăminte

Fig. 5. Piese etnografice din lemn

Fig. 6. Piese etnografice din lemn

Fig. 7. Bancnote

Fig. 8. Piese arheologice

Fig. 9. Piese arheologice

Fig. 10. Ghiulele din piatră și metal

Fig. 11. Fotografii vechi (1904, 1926)